

О. В. Ставицький,  
асистент кафедри фінансів, аспірант,  
Національний університет харчових технологій

# СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

**Стаття присвячена вивченню основних підходів до визначення сутності інноваційного потенціалу підприємства.**

**The article is devoted to research the basic approaches to the definition of the essence of the innovation potential of the enterprise.**

*Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційний клімат, інноваційна культура організації.*

*Key words: innovation activity, innovation potential, innovation climate, innovation culture of the organization.*

## ВСТУП

Головним чинником економічного зростання й забезпечення належного місця вітчизняної економіки у світовій економічній системі є ефективне використання інновацій, які перетворюються на вирішальний фактор соціально-економічного розвитку і відіграють провідну роль у вирішенні економічних, екологічних, соціальних та культурних завдань. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває розгляд комплексу питань щодо інноваційної діяльності підприємств і, зокрема, інноваційного потенціалу як системного показника, що характеризує рівень ефективності підприємства у реалізації стратегії інноваційного розвитку.

Надійним підґрунтям для забезпечення ефективності інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, який визначає рівень інноваційних можливостей усіх суб'єктів господарської діяльності. Слід зазначити, що питанням формування інноваційного потенціалу в економічній літературі приділяється досить багато уваги, однак існуюча інформація найчастіше має суперечливий характер. Підтвердженням цього є той факт, що поняття "інноваційний потенціал" не має однозначного трактування. Так, у багатьох дослідженнях автори концентрують свої зусилля на вивченні окремих сторін інноваційного потенціалу. Крім того, це поняття ототожнюється з науковим, інтелектуальним, творчим та науково-технічним потенціалом, що значно спрощує дійсність, а також звужує сферу застосування цієї економічної категорії.

Вивченням та дослідженням питань з даної проблематики займаються такі відомі українські вчені, як Ю. Багал, В. Бридун, А. Гальчинський, Н. Гончарова, В. Гусев, Б. Данилишин, С. Кіреєв, В. Онищенко, В. Семиноженко та інші.

## ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Незважаючи на велику кількість наукових праць і досліджень з обраної тематики, слід зазначити, що в літературі не існує однозначного визначення поняття "інноваційний потенціал", що, в свою чергу, свідчить про наявність неоднозначності в розумінні сутності зазначеної категорії. Це значною мірою ускладнює вироблення конкретних практичних рекомендацій з його формування й ефективного використання й, таким чином, негативно позначається на кінцевих результатах інноваційної діяльності. Тому необхідне проведення подальших досліджень стосовно інноваційного потенціалу.

Мета даної статті полягає у визначенні сутності та основних складових інноваційного потенціалу підприємства та виявленні основних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які чинять вплив на його формування.

## РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних економічних умовах рішучу роль у конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання, регіонів та національної економіки в цілому відіграють інновації. Оскільки ця тенденція продовжує поглиблюватись, то Україна, щоб не відстати назавжди від економічно розвинених країн, повинна всіляко активізувати і стимулювати інноваційну активність суб'єктів господарювання, незалежно від їх форм власності. Розвиток України як індустріально-аграрної країни залежить не тільки від чіткого бачення перспектив розвитку окремих сфер і галузей, але й від визначення пріоритетних напрямів діяльності конкретних підприємств. Це, в свою чергу, говорить про те, що кожне підприємство повинно мати свій інноваційний потенціал.

Таблиця 1. Комплекс параметрів інноваційності підприємства

| № № | Вид параметру                                         | Показники, що характеризують (входять у) параметр                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----|-------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 1 | Параметри наукомісткості виробництва                  | - чисельність науково-технічних кадрів у загальній кількості зайнятих (не менш як 15%);<br>- річний приріст витрат на НДДКР;<br>- обсяг фактично проведених і нормативних витрат на НДДКР (не менш як 5% обсягу продукції);<br>- обсяг витрат на оплату праці, послуг суб'єктів інноваційної інфраструктури щодо маркетингу, реклами, підготовки кадрів;<br>- частка прибутку, спрямована на НДДКР (не менш як 5%) |
| 2 2 | Параметри якості й конкурентоспроможності продукції   | - якість і диференціація продукту;<br>- чисельність каналів постачання й збуту готової продукції;<br>- частка ринку, його структура;<br>- обсяг витрат на проведення випробувань, сертифікацію продукції, строк чинності дії сертифікатів                                                                                                                                                                          |
| 3 3 | Параметри техніко-економічного рівня продукції        | - відповідність товарів національним і світовим стандартам;<br>- фондоозброєність;<br>- середній життєвий цикл інновацій (не більш як 3 роки);<br>- наявність у складі промислової продукції принципово нови* товарів, які не випускаються іншими підприємствами                                                                                                                                                   |
| 4 4 | Параметри оновлення продукції (технології)            | - частка принципово нової продукції у загальному обсязі виробництва (не менш як 10%);<br>- частка науково-технічних витрат у собівартості виробів (не менш як 30%);<br>- коефіцієнт оновлення продукції (не менш як 5% на рік);<br>- наявність технологічних інновацій (нових технологічних процесів);<br>- співвідношення інновацій-продуктів та інновацій-процесів (не менш ніж 2:1)                             |
| 5 5 | Параметри експортоспроможності продукції, виробництва | - питома вага виробів, що знаходять збут за кордоном;<br>- обсяги зарубіжних ринків, їх сегментація;<br>- частка виробів, реалізованих за ВКВ                                                                                                                                                                                                                                                                      |

Спробуємо розглянути визначення цього поняття з точки зору онтології.

У широкому розумінні поняття "потенціал" (лат. "potencia" — сила) — це засоби, запаси, джерела, що є в наявності й можуть бути використані, приведені в дію для досягнення певної мети, виконання плану, розв'язання завдань, можливості якої-небудь соціальної системи у певній сфері.

Сучасна економіка запозичила термін "потенціал" із фізики, де він означає кількість енергії, яку накопила система і яку вона спроможна реалізувати в роботі. Визначення промислового потенціалу підприємства можна сформулювати як сукупність засобів і предметів праці, робітників, їхніх навичок, мотивів і стимулів, виробничих відносин, що склалася за багато років і перебуває у системній єдності. Потенціал — це прихована можливість використання виробничої сили ресурсу, він міститься у самому наявному ресурсі.

Аналіз економічних аспектів поняття "інноваційний потенціал" виявляє широкий спектр підходів до його вивчення. Розглянемо деякі з них:

1) інноваційний потенціал — це сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [2];

2) інноваційний потенціал підприємства являє собою сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та умовозабезпечувальних чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому [3];

3) інноваційний потенціал — це міра готовності виконати завдання, які забезпечують досягнення поставленої інноваційної цілі, тобто міра готовності до реалізації інноваційного проекту або програми інноваційних перетворень і впровадження інновації [4].

Для того, щоб підприємство вважалось зорієнтованим на інноваційну діяльність, воно має відповідати низці критеріїв інноваційності. Дехто з авторів пропонує різний набір таких параметрів, але, на нашу думку, найповніший їх перелік дав О. Длугопольський [5]. Представимо запропоновані ним параметри у вигляді табл. 1, доповнивши її деякими показниками.

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал. Це поняття є концептуальним відображенням феномена інновацій. Зовсім недавно воно увійшло до числа термінів економічної науки як економічна категорія, але в сучасній економічній літературі, у тому чис-

лі й українській, відсутнє однозначне його визначення. У наукових працях цей термін вживається, як правило, операційно при розв'язанні інших науково-пізнавальних завдань. У багатьох дослідженнях автори концентрують свої зусилля на вивченні окремих сторін інноваційного потенціалу, тому в літературі представлені специфічні визначення, які мало співвідносяться між собою. Іноді поняття "інноваційний потенціал" ототожнюється з науковим, інтелектуальним, творчим та науково-технічним потенціалом.

Д.І. Кокурін відзначає, що до розгляду сутності інноваційного потенціалу слід підходити як до економічної категорії, котра є ієрархічно організованою системою понять, що знаходяться на різному рівні наближення до сутності потенціалу [6]. При цьому в понятті, яке розглядається, розкривається сукупність не первинних категорій, а таких, що логічно випливають, тобто субординованих і координованих між собою залежно від економічних відносин, які вони відображають. Саме це і характеризує багаторівневу сутність інноваційного потенціалу.

Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне подати таке визначення інноваційного потенціалу підприємства: інноваційний потенціал — це сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційного середовища бути спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої є задоволення нових потреб суспільства.

У цьому визначенні сконцентровано сукупність інноваційних ресурсів, їх цільову спрямованість (задоволення потреб), а також враховано фактор інноваційного середовища. Тому вважаємо його таким, що повніше розкриває сутність цієї економічної категорії.

Однак, на нашу думку, ресурсний підхід до визначення сутності інноваційного потенціалу підприємства є дещо обмеженим, тому що наявні в підприємства ресурси є лише факторами, необхідними для здійснення інноваційної діяльності. Безперечно, наявність ресурсів є обов'язковою умовою успішної розробки та реалізації інновацій. Наприклад, однією з головних причин, які гальмують інноваційну активність вітчизняних суб'єктів господарювання слід назвати нестачу фінансових ресурсів через відсутність надійних джерел фінансування (складність залучення фінансових ресурсів із ринкових джерел, зокрема не вигідні умови кредитування).

Проте, якщо розглядати інноваційний потенціал лише як сукупність ресурсів, цілком логічно буде стверджувати, що чим більше ресурсів є в наявності, тим більшим буде цей самий потенціал. Але в реальних умовах велике підприємство зі значними ресурсами досить часто має набагато менший інноваційний потенціал, ніж, наприклад, невеликий колектив новаторів або маленьке венчурне підприємство.

Тому, на нашу думку, більш доцільним є розгляд інноваційного потенціалу підприємства з погляду можливостей реального використання ресурсів підприємства на практиці, тобто з метою реалізації конкретних інноваційних проектів. Ми згодні з дослідниками [1], які стверджують, що інноваційний потенціал організації — це міра її готовності виконувати завдання, які забезпечують досягнення поставленої інноваційної цілі. Інноваційний потенціал підприємства визначає можливості й глибину інноваційних перетворень, залежно від його величини і якісного стану визначається охоплення певних стадій інноваційного циклу.

У цьому випадку при визначенні інноваційного потенціалу акцент робиться, перш за все, не на ресурси, а на результати інноваційної діяльності, які організація досягла з використанням наявних ресурсів, враховуючи вплив певних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Тому вимірники інноваційного потенціалу підприємства повинні збігатися з вимірниками кінцевих результатів інноваційної діяльності.

Ці погляди на поняття "інноваційний потенціал" окреслюють два напрями підходів, які ґрунтуються на наявності ресурсів і на можливостях їх використання. Але, на нашу думку, такого ресурсного підходу недостатньо для характеристики інноваційного потенціалу як складової інноваційного розвитку підприємства. Тому вважаємо, що доцільно враховувати також чинники внутрішнього й зовнішнього оточення, які впливають на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємства. Отже, постійний інноваційний розвиток підприємства зумовлює необхідність аналізу й оцінювання інноваційного потенціалу як його внутрішнього стану, так і зовнішніх чинників.

Вважаємо за необхідне зазначити, що поряд з проведенням оцінювання інноваційного потенціалу важливого значення набуває і визначення його впливу на функціонування та розвиток підприємства.

В Україні відсутній комплексний підхід до розроблення показників ефективності використання інноваційного потенціалу, ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності. У процесі активізації інноваційної діяльності виникають складні економічні проблеми, розв'язування яких неможливо обмежити застосуванням загальновідомої методології економічного аналізу.

Отже, відсутність чіткої системи показників, їх багатозначність, різноплановість у практиці розробки показників, а загалом і старі методики ефективності науково-технічного прогресу не задовольняють вимоги ринкової економіки. Потрібні нові методики, які дають змогу не тільки визначити систему показників ефективності, а й будуть гарантом успішної реалізації вибраної інноваційної стратегії розвитку підприємства.

Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку є сукупністю заходів для досягнення мети інноваційного розвитку промислового виробництва в складних умовах зовнішнього середовища на основі впровадження нових технологій, нових способів організації виробництва й управління. Оцінка інноваційного потенціалу промислового підприємства, під яким розуміємо сукупність виробничо-технологічних, матеріально-технічних, організаційно-управлінських, фінансово-економічних ресурсів, які дають можливість підприємству розробляти та впроваджувати нововведення, є підґрунтям ефективного вибору інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку виробництва.

## ВИСНОВКИ

У сучасних умовах основним засобом підтримки високих темпів розвитку й досягнення необхідного рівня прибутковості суб'єктами господарювання стає постійне впровадження ними інновацій.

Активізація інноваційного розвитку є одним з найголовніших факторів виживання вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах жорстокої конкурентної боротьби. При цьому саме інноваційний потенціал є передумовою успішної реалізації інноваційної складової.

Саме тому підприємствам в Україні слід приділяти більшу увагу вивченню питань сутності та складових власного інноваційного потенціалу. До того ж успішне управління інноваційним потенціалом у сучасних умовах слід розглядати як умову забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства, а отже, власне, його існування.

## Література:

1. Андрианов Д. С. Сущность и структура инновационного потенциала организации [Электронный ресурс] / Д. С. Андрианов // Академия управления "ТИС-БИ". — Режим доступа: <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2006/issue4/Econom2.html>.
2. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: уч. пособие. — СПб.: Питер, 2000. — 432 с.
3. Верба В.А., Новікова І.В. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. — 2003. — №3.
4. Гунин В.Н. и др. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации". Модуль 7. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 272 с.
5. Длугопольський О. Інноваційна діяльність як невід'ємна складова політики структурних перетворень в індустріальному виробництві: світовий досвід та українська специфіка // Вісник Тернопільської академії народного господарства. — 2001. — № 6. — С. 75.
6. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. — М., 2001.

*Стаття надійшла до редакції 01.08.2011 р.*